

EESTIMAA ASUTUS PIMEDATELE LASTELE

E. Veskiväli

1982. aastal möödub 100 aastat, mil Tallinnas avati kool-varjupaik pimedatele lastele. Ligi saja-aastane pimedate abi korraldus on koos sotsiaal-majanduslike ja kultuuriliste tingimuste järkjärgulise teisenemisega läbinud mitmeid etappe, saavutades ühiskondliku ja riikliku tähelepanu alles nõukogude korra ajal. Sajand tagasi ei olnud veel juttugi pimedate endi püüdlustest oma saatust kergendada. Nende osaks oli juhusliku hooldusega leppimine, kerjamine.

Pimedate võitlus õiguse eest tööle ja kooliharidusele teravnes pärast I maailmasõda. Ka oli arstiteadus silmahaiguste ja pimeduse uurimisel edasi arenenud. Läbi aegade on arstidest enim just silmaarstid püüdnud seista oma patsientide huvide eest, aidanud korraldada pimedate elukäiku.

Esimesi teateid silmahaiguste ja pimedate kohta Eesti alal tõi K.E. v. Baer oma 1814. a. valminud doktoritöös (1). Arstiteaduse üliõpilane P. Blumberg, kellest sai esimene eesti silmaarst, avaldas aastail 1864...1865 ajalehes "Eesti Postimees" kirjutisi trahhoomist ja teistest silmahaigustest. Tema arvates põdes iga viies eestlane trahhoomi (3, lk. 342-343). Eestlaste kehvad elutingimused suitsutarede aegu soodustasid silmahaigusi.

Alles 19. sajandi viimasel veerandil hakkasid arstid pimeduse tekkele rohkem tähelepanu pöörama. Trahhoomi levikut Eestis 19. sajandi lõpul uuris arst A. Oehrns (2, lk. 42). 1907...1908. a. organiseeriti arstide lentsalk pimedate väljaselgitamiseks ning sanitaarhariduslikuks tööks silmahaiguste alal (2, lk. 17).

Pimedate eriloendus Venemaal toimus 1886. a. Sel aastal registreeriti kokku 2460 pimedat, neist mehi 883, naisi 1577 (12, lk. 21).

1807. a. oli asutatud esimene kool pimedatele lastele. Läks palju aastaid, enne kui Venemaa äärealadel hakati enam või vähem süstemaatiliselt tegelema pimedate laste õpetamise ja kasvatamisega. Riias asutati pimedatele 1872. a. erasõppeasutus. Kuigi õpilased olid lätlased, toimus õppetöö seal saksa keeles saksa rahvuskooli õppeplaani kohaselt (11, lk. 95). Hiljem avatud Tallinna koolis märkame sama

suunda, sarnane oli ka nende koolide finants-majandus-
elu korraldamine.

1862. a. detsembris avati Tallinnas varjupaik pimedate lastele. Vastavatud varjupaika nimetati EESTIMAA ASUTUS PIMEDATELE LASTELE TALLINNAS (Estländische Anstalt zur Erziehung blinder Kinder in Reval). Asutus oli keisrinna Maria Aleksandrovna nimelise Ulevenemaalise pimedate hooldamise kuratooriumi kohalikuks osakonnaks ja juhendus oma tegevuses viimatimainitu põhikirja alustest, mis oli kinnitatud 13. veebruaril 1881. a. (5, lk. 162-164).

Tallinna Pimedate Asutus kutsuti ellu kohalike aadlike ja vaimulike initsiatiivil heategeval eesmärgil. Asutajateks olid Asutuse komitee hilisem president kammerhärria C. v. Wistinghausen ja asepresident kindral-superintendent W. Schultz (5, lk. 164).

Tallinna Pimedate Asutuse põhikiri kinnitati Maria kuratooriumi nõukogus 20. septembril 1884. a. (6, lk. 8). Põhikiri koosnes 16 paragrahvist, sisaldades asutuse valitsemise, juhtimise, asjaajamise, õpetuse sisu, vastuvõtu-eeskirjade, õppemaksu tasumise jms. sätteid (6, lk. 9 - 10).

Finantsilisi vajadusi pidid katma rüütelkonnalt, kirikukorjandustest, eraisikutelt, annetustest, õppemaksust, avalikest korjandustest ja keisrinna Maria Aleksandrovnalt saadavad summad. Suurim oligi keisrinna toetus, ulatudes 1700 rublani aastas. Ka ohverdasid asutajad isiklikke summasid asutuse käikuandmise huvides (9, lk. 10).

Põhikirja kohaselt valitses Tallinna Pimedate Asutust 12-liikmeline komitee, kelle hulgast kuratoorium määras ühe liikme oma kohapealseks volinikuks, teised koopteeriti vastavalt vajadusele. Esimese komitee koosseis kujunes asutajaliikmetest ja kuratooriumi volinikust, kelleks komitee presidendina oli kammerhärria C. v. Wistinghausen (6, lk. 8). Komitee esimesteks ülesanneteks oli põhikirja koostamine, asutuse ülalpidamiseks vajalike rahasummade hankimine, ruumide leidmine, isikulise koosseisu komplekteerimine jne. (6, lk. 9 - 10).

Asutuse sihiks oli pimedate laste vaimne, kõheline ja füüsiline kasvatamine. Asutusele oli ette nähtud 2 arsti: üldarst ja silmaarst (4, lk. 7). Kasvandikeks võeti vastu 7 - 12-aastaseid kas täiesti pimedaid või äärmiselt nõrga nägemisvõimega mõlemast soost lapsi. Melistati lapsi heade

vaimsete ja füüsiliste võimetega. Üldiselt järgnes lõplik vastuvõtmine alles peale paarikuulist katseaega. Laste vastuvõtmisel nõuti kasvandike vanemalt või hooldajalt allkiri selle kohta, et nad asutuse nõudmisel igal ajal olid kohustatud uuesti oma hoolde võtma sealt lahkuvaid õpilasi (7, lk. 43). Õppetöö kestus oli 6 - 8 aastat, õppetöö toimus saksa keeles.

Eestimaa Pimedate Asutuse komitee koosnes pikemat aega üksnes sakslastest, kelle hulgas rõhuvas enamuses olid aadlikud ja vaimulikud. Vaid laekurina tegutses pikemat aega kaupmeeste esindaja N. Koch (9, lk. 13).

Pimedate asutuse tegelik õppe- ja kasvatustöö juhtimine oli direktriksi ülesandeks. Selles ametis oli tegevuse algusest kuni 1900. a-ni E. v. Wistinghausen, sealt peale E. v. Kawer. Mõlema kutseline ettevalmistus toimus komitee kulul Saksamaal, näit. viibis 1883. a. E. v. Wistinghausen Dresdenis, sealses dr. Büttneri pimedate õppeasutuses. Harvemini külastati seks otstarbeks Peterburi vastavaid asutusi, sedagi vaid alamalseisva õppepersonali huvides.

Eeltoodud isikulise koosseisu loetelust järeldub, et Eestimaa Pimedate Asutus kujutas endast tüüpilist kõrgema seltskonna kitsa ringkonna toetusel ülalpeetavat heategevat asutust. Tõsi küll, asutuse kasvandikke tuli komplekteerida peamiselt Eestimaa kubermangu "maarahva", s. o. eestlaste hulgast. Asutuse kogu õppe- ja kasvatustöö süsteem oli reaktiooniline ja taotles algaastail varjamatult saksastamise tendentse; alles Peterburi kuratooriumi esindajate revideerimiste, vastavate aruannete ja korduvate nõuete mõjutusel ilmnenu puuduste kõrvaldamiseks võeti 1893. a. vene keele õpetamine pisut ulatuslikumalt kooli programmi. Ning lõpuks, 1910. a. aruandes mainitakse eestikeelsetki õppetööd, kuid sedagi vaid lugemises, kirjutamises ja usuõpetuses (7, lk. 42). Õppekavas ja asutuse kasvatussüsteemis oli muidki puudusi, millele korduvalt juhtiti tähelepanu kuratooriumi révidentide aruannetes. Tavaliselt reageeris asutuse komitee kriitikale visa vastupanuga ja õigustas alati oma tegevust mitmesuguste kaaluvate põhjustega (9, lk. 13). Endine kasvandik A. Luts on kirjutanud: "... kõik asutusse kuuluvad pimedad on koos oma huvidega rohkem või vähem daamide (s. o. direktriis ja kasvataja) omavoli ja halbade tujude hooleks jäetud. Kumbki daamidest ei jäta

kasutamata juhust, et end inimestele pimedate heaks eneseohverdatatena kujutleda, millist arvamust mitte iseseisvalt mõtlevad inimesed ilma vastuseisuta omaks võtavad." (10, lk. 10 - 13.) Nagu mainitud, alustas kool tegevust 4 kasvandikuga. 1890. a. tõusis kasvandike arv 13-ni ja oli kõrgeim. 1897/98. õ.-a-l, ulatudes 19-ni. Sealtpeale alanes see järgnevail aastail, kõikudes 11 - 15 vahel (8, lk. 1 - 8). Pimedate Asutuse tähtsama ettevõtteana 1889. a. septembris alustas tegevust harjade valmistamise töökoda (9, lk. 13). Et sellele käsitööharrule pandi suurt rõhku, siis tõusis toodang järgnevail aastail pidevalt. Halva majandamise tõttu ei suutnud aga tulud tihti katta harjade tootmisega seotud kulusid. Näiteks oli 1890/91. õ.-a-l valmistõid 169 rubla ja 38 kop. eest, materjali hankimiseks oli aga kulutatud 358 rubla ja 88 kop. (9, lk. 12). Tekkinud puudujääke tuli katta toetussummadest.

Põhikirja kohaselt (6, lk. 9) oli asutuse püüdeks kaasa aidata pimedatele lastele elukutse omandamisel, et nad edaspidises elus saaksid iseseisvalt elatuda oma kätetööst.

Õppetöö piirdus algõpetusega. Kogu kooli eksisteerimise 31 aasta vältel ei olnud klasside jaotus ja õpilaste komplekteerimine ühetaoline. Alustati I klassiga. Seejärel tulid II ja III klass (6, lk. 10).

M. Muhhini aruandest 2. - 6. nov. 1904 loeme, et koolis eksisteeris noorem ja vanem ettevalmistusklass ning I ja II klass (8, lk. 3 - 5). Inspekteerija väidab: "Selline klassidesse jaotamine vastab ainult ligilähedaselt harilikule pimedate kooli klassijaotusele. Õpetus koolis 3 keeles - saksa, vene ja eesti keel. Õpilased küll kirjutavad ja loevad Braille'i kirjas vene keelt, kuid kõik häbenevad vene keeles kõnelda. Silmaringi laiendamiseks võiks loodusõpetust õpetada, vaevalt aga üldajalugu selleks kõige parem on." (8, lk. 8.) Positiivseks hindas inspektor laulmise ja muusika ning käsitöö õpetamist. Uue töökoja ehitamine lõpetati 1903. a. (4, lk. 8). Seal oli 2 tööõpetuse ruumi, ladu ja meistri korter. Nooremad õpilased õppisid kasutama riistu, tegid matke, punusid, vanemad valmistasid müügiks harju. Tööõpetusele oli eraldatud kõige rohkem tunde - 6 tundi nädalas, võimlemisele (ainult I klassis) oli tunde antud sama palju (7, lk. 43). Õppeainete nimistusse kuulus 10 ainet, 4 nimetuse all oli seejuures kirjas tööõpetus: savist voolimine, kudumine, punumine, harjatöö.

Kooli revideeriti kuratooriumist kohale komandeeritud isikute poolt. Neid revisjone teostati võrdlemisi harva, nad olid lühiajalised ja ebasüstemaatilised. Ilmnenud puudused jäid enamasti likvideerimata. Kuratoorium piirdus peamiselt majandusosalase järelevalvega, selleks nõuti eelarvete ja aruannete tähtaegset esitamist.

Tallinna Pimedate Asutuste komitee tegeles finants-majanduslike küsimustega, ja võib öelda, algperioodil edukalt. Komitee initsiatiivil ehitati spetsiaalselt pimedate koolile 2-korruselise maja kõigi vajalike ruumidega. Hoone avati 1. sept. 1886. a. Käsitööna valminud harjade turustamiseks avati harjapood. Asutuse eelarve püsis stabiilsena 1883 - 1900, 1902. a. nenditi 2300 rbl. suurust võlga (7, lk. 42). Juba 1889. a. nõuti Peterburist, et Tallinna Pimedate asutuse komiteel tuleb ise tegelda sissetulekute hankimisega, et suurendada õpilaste arvu (9, lk. 13).

Ajavahemikus 1883 - 1908 oli vastu võetud 47 pimedat last, kellest väljaõppinud harjameistrina oli lahkunud 23 noort inimest (10, lk. 12).

Majanduslike raskustega võideldes püüti ajakohastada õppebaasi: plekist valmistati Venemaa kaart, kuhu pinnavoramid, raudteed, linnad jms. olid sisse pressitud või peale punutud (10, lk. 10). Algaastatest peale täiendati raamatukogu (7, lk. 11).

Tallinna Pimedate Asutus likvideeriti I maailmasõja algul.

Vaatamata saksameelsusele ja -keelsusele algaastail ning väiksele õpilaste arvule pimedate tegeliku hulgaga võrreldes, peab esimest pimedate hoolekandeaasutust Eesti alal pidama oma aja kohta progressiivseks nähtuseks. Asutus elatus annetustest ja heategevusest, aastate vältel oli isegi õpetajaid ühiskondlikus (heategevas) korras tunde andmas. Asutuse avamisega rõhutati süstemaatilise abi andmise vajadust pimedatele, samuti soodustas see ühiskonna avaliku arvamuse kujundamist pimedatesse suhtumises.

Касutatud kirjandus

1. Baer, K.E. v. Bestlaste endeemilistest haigustest. Tln., 1976.
2. Brennschn, I. Die Aerzte Estlands von Beginn der historischen Zeit bis zur Gegenwart. Riga, 1922.
3. Põldmäe, R. Paul Blumberg - rahvusliku liikumise varasemaid tegelasi . - Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 6, lk. 342-343.
4. RAKA, f. 854, nim. 3-VIII, s.-ü. 134, lk. 6 - 10.
5. TRKA, f. 281, nim. 1, s.-ü. 1, lk. 162-164.
6. Samas, s.-ü. 3, lk. 8-12.
7. Samas, s.-ü. 7, lk. 11, 42, 43.
8. Samas, s.-ü. 20, lk. 1-8.
9. Samas, s.-ü. 29, lk. 10-13.
10. Samas, s.-ü. 34, lk. 10-13.
11. Кравалис Я. Рижской школе-интернату для слабовидящих и слепых детей - 100 лет. - Дефектология, 1973, 2.
12. Статистика слепых в России по переписи 1886. СПб., 1888.

ЭСТЛЯНДСКОЕ ЗАВЕДЕНИЕ ДЛЯ СЛЕПЫХ

Э. Вескивяли

Резюме

В данной работе дается обзор проблем воспитания и обучения в первом эстляндском заведении для слепых.

Первое заведение для обучения и воспитания слепых детей на территории Эстонии было открыто в 1882 г. как частное заведение. В школе проходили программу начальных классов, занимались музыкой и трудом. Школа существовала в течение 31 года и была закрыта в связи с первой мировой войной в 1914 году.